

**NEDELJA SEĆANJA NA STRADANJE
PIROTSKIH JEVREJE
–NISMO VAS ZABORAVILI – Mart 2023**

Ćirić Jasna

NEDELJA SEĆANJA NA STRADANJE PIROTSKIH JEVREJE – NISMO VAS ZABORAVILI – mart 2023

7. marta 2023. godine u Galeriji „Čedomir Krstić,, u Pirotu, otvorena je izložba **80 GODINA OD STRADANJA PIROTSKIH JEVREJA**, autora Predraga M. Vidanovića, istoričara i višeg arhiviste Istorijskog arhiva u Pirotu.

Time je počela „Nedelja sećanja,, na hapšenje, deportaciju i stradanje Jevreje u Pirotu, u organizaciji Gradske uprave Pirot, Udruženja istoričara Pirot, Istorijskog arhiva u Pirotu i Jevrejske opštine Niš.

Autor pojašnjava da se izložba praktično sastoji iz tri dela gde se u prvom publika upoznaje sa Jevrejima. Tu je najstarija dokumentacija, s kraja XIX veka, koja svedoči o tome kako su Jevreji živeli u Pirotu. Centralni deo izložbe je Drugi svetski rat, Bugarska okupacija, odnos okupatora prema Jevrejima i sam egzodus pirotskih Jevreja. Srž ove izložbe je pismo Leona Sida, koji je preživeo Holokaust. On je 1944. godine to pismo uputio konzulatu Kraljevine Jugoslavije u Jerusalimu. Pismo govori o životu Jevreja, egzodusu i sadrži spisak poginulih Jevreja koji je do današnjeg dana najautentičniji i najtačniji. Poslednji deo izložbe je sećanje na pirotске Jevreje, izložba je predstavljena na 40 panoa.

Izložbu pod nazivom “80 godina od stradanja pirotskih Jevreja” PIROT ČUVA SEĆANJE otvorio je zamenik gradonačelnika Pirot, Miloš Colić. Deca muzičke škole u Pirotu i profesorka muzičke kulture Jelena Lazarević izvele su muziku iz filma „Šindlerova lista,,.

Gradonačelnik Pirota Vladan Vasić

Efraim Zurof

10. mart 2023. godine, u celom pirotskom okrugu u svim osnovnim i srednjim školama, na početku prvog časa pročitana je kratak tekst o stradanju Jevreja u Pirotu.

Taj dan u Svečanoj sali Gimnazije organizovane su edukativne radionice i predavanja na temu Holokausta i stradanja pirotskih Jevreja.

Edukativni seminar

Educational seminar

Predavanja su održali Davor Lazarević direktor Istorijskog arhiva u Pirotu, istoričar – O istorijatu Jevreja u Pirotu, Vladica Tošić, profesor istorije Gimnazije Pirot – Stradanje Jevreja Pirot i Jasna

Ćirić, predsednica Jevrejske opštine Niš, istraživač - O četiri pravednika iz Pirot.

U edukativnoj radionici učestvovali su đaci Gimnazije, koji su na panou ispisivali imena Pirotskih Jevreja. Ideju ispisivanja imena stradalih Jevreja Pirot na kamenu, nismo mogli iz tehničkih razloga da izvedemo.

Gosti su bili Biljana Stojanović, Jelena Kručićanin iz Centrope, predstavnici Jevrejskih opština, predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije i građanstvo.

Učenici, predavači i gosti edukativnog seminara

Students, lecturers and guests of the educational seminar

11. mart 2023. godine, održana je Šetnja sećanja učenika i građanstva od Sokolane Gimnazije Pirot do Železničke stanice, uz simbolično polaganje cveća na mesto odakle su deportovani pirotski Jevreji.

Prisutni su se okupljali u dvorištu Gimnazije, ispred Sokolane, gde su 1943. godine bili smešteni svi pirotski Jevreji, koji su odatle odvedeni , dalje brodovima i vozom u logor smrti Treblinka.

Šetnju je predvodio gospodin Izrael Levi, rođen u Pirotu 1939. godine koga je od progona i stradanja spasio piroćanac Ljuba Ljubenić, a koji je prvi put posle 80 godina u Pirotu, svom rodnom gradu. Izrael Levi sa porodicom, gradonačelnik Pirotu Vladan Vasić, predstavnici Gradske uprave, sveštenstvo SPC, predstavnici Jevrejskih opština, predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije, 15 omladinaca iz jevrejske zajednice i građanstvo, na Železničkoj stanici položilo je na šine 200 karanfila u sećanje na 200 jevrejskih žrtava. Po proceni u šetnji je učestvovalo oko 250 ljudi.

Izrael Levi, rođen u Pirotu 1939. godine koga je od progona i stradanja spasio piroćanac Ljuba Ljubenić

Izrael Levi, born in Pirot in 1939, who was saved from persecution and suffering by a native of Pirot, Ljuba Ljubenić

**Jasna Ćirić, predsednica Jevrejske opštine Niš i preživeli Holokausta
Izrael Levi**

Marš sećanja / March of Memory

Omladinci i seniori iz jevrejske zajednice
Youth and seniors from the Jewish community

13. mart, 2023. godine u Velikoj sali Gradske uprave Pirot, održana je ceremonija dodele *Medalje pravednika među nacijama*. Zvanicama se prvo obratio gospodin Vladan Vasić, gradonačelnik Pirot, podsećajući da je ovo istorijski dan za grad Pirot, naglasio je da grad Pirot godinama organizuje komemoracije kao sećanje na stradale Jevreje jer Pirot pamti svoje sugrađane, naglasio je da je ponosan što se ceremonija dodele Medalje pravednika događa u Pirotu, naglasio je da će u znak zahvalnosti na hrabrosti svog sugrađanina Ljubomira Ljubenića, koji je rizikovao svoj i život svoje porodice tokom Drugog svetskog rata, da bi sačuvao jevrejsko dete, jedna ulica nositi njegovo ime, poželeo je dobrodošlicu svim gostima a posebno Iliji (Izrael Levi).

O istoriji pirotskih Jevreja i priču o pravednicima predstavio je 6 minutnim video prikazom, gospodin Davor Lazarević, direktor Istorijskog Arhiva Pirot.

Zatim je krenula ceremonija i obraćanje Nj.E. ambasadora Izraela Jahela Vilana, koji je prvo pozdravio sve goste.

Evo govora Nj.E. ambasadora Izraela Jahela Vilana - „Onaj koji spase jedan život, spasao je čitav svet“ natpis je na Medalji „Pravednik među narodima“, najvišem priznanju koje Država Izrael i Memorijalni centar Yad Vashem, World Holocaust Center, Jerusalem dodeljuju pripadnicima drugih naroda, kao zahvalnost za spasene živote Jevreja tokom Holokausta.

Ambasador Jahel Vilan imao je izuzetnu čast da na svečanosti u Gradu Pirotu gospodinu Dejanu Slavujeviću, unuku nekadašnjeg predsednika opštine Pirot Ljubomira Ljubenića, uruči Medalju „Pravednik među narodima“ u znak poštovanja prema gestu Ljubomira Ljubenića i njegove supruge Darinke, koji su pre 80 godina, od logora smrti, spasili tada trogodišnjeg Izraela Levija. Gospodin Levi, koga su kada je bio mali, od milošte zvali Ilija,

prisustvovao je ceremoniji i prvi put posetio grad u kome se rodio.

I dok se s tugom sećamo miliona koji su ubijeni, ovde smo se okupili da proslavimo život, istinske heroje čiju izuzetnu požrtvovanost i nesebičnost nikada nećemo zaboraviti," rekao je ambasador Vilan tokom dirljive cermonije."

Medalja „Pravednika među narodima“ i povelju, uručio je ambasador Izraela Jahel Vilan unuku Ljubomira i Darinke Ljubenović, gospodinu Dejanu Slavujeviću, koji se kratkim emotivnim govorom obratio skupu i zahvalio na svemu, što je učinjeno za njegovog dedu i babu, da je ponosan na njih što su bili tako hrabri, dok su čuvali jevrejsko dete Izraela Levija u svojoj kući, rizikujući živote cele porodice.

Medalja „Pravednika među narodima” i povelja, uručene unuku Ljubomira i Darinke Ljubenović, gospodinu Dejanu Slavujeviću

Zatim se Izrael Levi obratio skupu, rekavši da je on rođen u Pirotu 1939. godine, od oca Moše Levija, sudije i predsednika Jevrejske opštine Pirot u periodu 1938 – 1943. godine i majke Valike Levi, nastradalih u Treblinci, takođe se zahvalio na hrabrosti porodici Ljubenić koja ga je spasila tokom Drugog svetskog rata, oni su izložili svoje i živote svoje porodice smrtnoj kazni, da je zahvaljujući njihovoj hrabrosti on danas živ. U svom govoru je naglasio da su Levi i Ljubenići bile komšije i prijatelji, da su noć uoči odvođenja Jevreja od strane bugara u pirotsku Sokolanu, njegovi roditelji njega, dete od 3 godine ostavili Ljubenićima na čuvanje, oni su ga čuvali na tavanu, menjajući često lokacije a i dali su mu srpsko ime Ilija. Rekao je da sećanje na ove hrabre ljude, kao i na porodicu i sve koji su nastradali u Holokaustu, ostalo je zabeleženo u njegovoj knjizi „Bio jednom jedan život“. Zahvalio se i Jasni Ćirić, koja ga je posle 15 godina traženja, našla februara 2022. godine, i koja je predložila da se Ljubimir i Darinka Ljubenić posthumno nagrade Medaljom Pravednika među narodima.

Deca muzičke škole u Pirotu i profesorka muzičke kulture Jelena Lazarević izvele su muziku iz filma „Šindlerova lista,,. I tako je ceremonija bila završena.

Zatim su svi krenuli na komemoracija kod spomenika Davidova zvezda u Jevrejskoj ulici. Organizatori manifestacije su Grad Piroto, Udruženje istoričara Pirota, Istorijski arhiv u Pirotu i Jevrejska opština Niš.

Molitva za mrtve Kadiš obavio je Vrhovni rabin Srbije Isak Asiel. Skupu se obratio gospodin Vladan Vasić gradonačelnik Pirota, zatim gospodin Aleksandar Albahari predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije kao i Efraim Zurof, direktor Simon Wiesenthal Centra u Jerusalimu, rekavši sledeće -

"Živimo u teškim vremenima, kada je istorija postala važnija nego što je ikada bila. Govorim o porastu antisemitizma u

mnogim mestima u svetu. Dve fundamentalne vrednosti jevrejskog sveta – uspostavljanje države Izrael i Holokaust, su napadnute. Istorija je zato vrlo važna i želim da se zahvalim Jasni Ćirić, predsednici Jevrejske opštine Niš, zato što mi je skrenula pažnju na deportaciju Jevreja iz Pirot. Vrlo dobro sam bio informisan o deportacijama iz Skoplja i Trakije, ali nisam znao o Pirotu" rekao je Zurof.

Zatim se pristupilo polaganju venaca i cveća, prvo je cveće položio Izrael Levi sa bratom Efraimom, ambasador Izraela u Srbiji Jahel Vilan, ambasadorica Kraljevine Švedske, Nj.E. Annike Ben David, kao i politički savetnik Ambasade SAD-a, zatim delegacija Grada Pirot, predstavnici Poslaničke grupe prijateljstva sa Izraelom iz Narodne skupštine RS, Saveza jevrejskih opština Srbije, predstavnici Jevrejske opštine Niš, Pančevo, Beograd, Zrenjanin, Novi Sad, Židovske općine Split, delegacija Jevrejske zajednice u Makedoniji, delegacija Pirotskog upravnog okruga, gradskog odbora SUBNOR-a Pirot, OO RVS, Društva za negovanje oslobodilačkih ratova do 1920., Ministarstva odbrane Republike Srbije, Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, udruženja, društveno-političkih organizacija, iz počasti je bilo sveštenstvo - Srpska pravoslavna crkva kao i predstavnici Poslovnog kluba srpsko izraelskog prijateljstva.

Zatim su gosti, posetili izložbu We Remember - Sećamo se u Galerija "Čedomir Krstić", gde je grad Pirot priredio koktel.

U narednom period Istorijski arhiv u Pirotu i Udruženje istoričara Pirota, objaviće publikaciju o stradanju pirotskih Jevreja, koja će obuhvatiti i program i sadržaje održane u ove komemorativne dane tokom marta 2023. godine.

Sa ceremonije dodele "Medalje pravednika među nacijama"

From the awarding ceremony of the

"Medals of the Righteous Among the Nations"

Predsednica JO Niš Ćirić Jasna uručuje poklone NjE. ambasadoru Izraela u Srbiji, gospodinu Jahel Vilanu ...

... Efraimu Zurofu, direktoru Simon Wiesenthal Centra u Jerusalimu

... i gradonačelniku Pirota Vladanu Vasiću

Ćirić Jasna sa autorom izložbe i predavačima – sa leva na desno **Davor Lazarević** direktor Istorijskog arhiva u Pirotu, **Predraga Vidanović** viši arhivista Istorijskog arhiva u Pirotu i **Vladica Tošić** profesor istorije Gimnazije Pirot

Ono što moram da naglasim ovom prilikom a nije spomenuto u tekstu je moja lična zahvalnost timu istoričara iz Pirota sa kojima sam radila godinu dana, gradu Pirotu koji nam je sve ovo omogućio, posebno gradonačelniku Vladanu Vasiću na razumevanju, takođe moram da naglasim da u Srbiji nije zabeleženo da neki grad komemoriše sedam dana a da pri tom nema Jevreja posle Drugog svetskog rata.

Svim učesnicima iz jevrejskih zajednica lično sam se zahvalila rečima, Hvala svima koji ste bili na komemorativnim danima u Pirotu, hvala svima koji su bili dostojanstveni i ponosni tih dana u Pirotu, hvala svima koji ste ispoštovali grad Pirot, koji nam je sve ovo omogućio! Svi učesnici dobili su i promotivni materijal od Turističke organizacije Pirota, o turističkoj ponudi Pirota i okoline.

Hvala, Ani Lebl predsednici Židovske općine Split na prelepom poklonu gradu Pirotu, Istorijskom arhivu Pirota, učinjenog povodom komemorativnih dana održanih marta 2023. godine u znak sećanja na 80 godina od stradanja pirotskih Jevreja. A poklon se sastoji u ustupanju autorskih prava knjige Ženi Lebl „Jevreji u Pirotu,,. Takođe se Ani Lebl zahvaljujem na pomoći oko prevoda tokom ceremonije dodele Medalje pravednika.

Specijalno hvala Mathiasu Hanau, koji je dosao u Pirot na jedan dan iz Švedske, da bude prevodilac na ceremoniji dodele Medalje pravednika.

Hvala svima iz jevrejskih zajednica koji su poklonili knjige timu istoričara, gradu Pirotu, rabinu na poklon knjigama za Izraela Levija i porodicu.

U ime Jevrejske opština Niš, pokloni u vidu knjiga su uručeni timu istoričara, gradonačelniku Pirota, ambasadoru Izraela u Srbiji Jahelu Vilanu, ambasadori Kraljevine Švedske Annike Ben David i Efraimu Zurofu direktoru Simon Wiesenthal Centra u Jerusalimu

/knjige o pirotskom ćilimu na engleskom jeziku, kao i knjige Jevreji u Pirotu i Šalom iz Pirota/.

Izraelu Leviju i porodici, poklonjeni su Srpsko-hebrejski rečnik : Hebrejsko-srpski rečnik kao i mali ćilim sa šarom ćilima.

Hvala i deci iz Muzičke škole i njihovoj profesorki, upravniku Železniče stanice, policiji, obezbeđenju, Gimnaziji, Galeriji, TOPu, hotelu Ana lux, svima koji su pomogli da sve prođe u dobrom i prijateljskom tonu. Takođe medijskim kućama koje su izveštavale o svim događanjima, takođe i dvema televizijama koje su snimale material za dva filma o svim dešavanjima u Pirotu a koji će uskoro biti na TV-u. Hvala i građanima Pirota!

*O mom radu na ovoj manifestaciji od godinu dana, ne treba ništa ni da kažem, o 15 godina traženja Izraela Levija treba ispričati dugu priču kao i to da sam našla potomke njegove tetke koji žive u Nišu i njihov susret desio se u Pirotu, ali sve se isplatilo i sve je bilo dostojanstveno i vredno truda. ***JASNA ĆIRIĆ***

